Невдовзі після свого весілля я купив практику в Падинґтоні. Власник її, старий лікар Фаркер, мав колись багато пацієнтів, але згодом, через свій похилий вік і хворобу — щось на зразок хвороби Святого Вітта, — зовсім їх розгубив. Адже природно, що люди охочіше лікуються у того, хто здоровий сам, і не мають довіри до медичних знань людини, яка своїми ліками сама собі не може дати ради. Що більше підупадало здоров’я мого попередника, то більше занепадала і його практика; коли я купив її, вона вже замість колишніх тисячі двохсот фунтів на рік приносила лише десь із триста. Щоправда, я вірив у свою молодість і завзяття й не мав сумніву, що за два-три роки діло моє поверне собі колишню славу.

Перші три місяці практики я був дуже заклопотаний роботою і майже не бачився зі своїм другом Шерлоком Холмсом, бо не мав часу відвідати його на Бейкер-стрит, а сам він без потреби рідко коли виходив з дому. Тож я був приємно здивований, коли одного червневого ранку, переглядаючи після сніданку "Британський медичний часопис", почув у передпокої дзвінок і зразу ж за ним — різкий голос мого давнього приятеля.

— О, мій любий Ватсоне, — мовив він, заходячи до кімнати, — як я радий бачити вас! Сподіваюся, місіс Ватсон уже трохи оговталася після тих хвилювань у пригоді зі "Знаком чотирьох".

— Дякую, ми обоє почуваємося добре, — сказав я, міцно потискуючи йому руку.

— Сподіваюся також, — провадив він, сідаючи в крісло-гойдалку, — що ваша медична практика не зовсім іще заглушила у вас цікавість до наших маленьких загадок.

— Навпаки, — відповів я, — лише вчора я переглядав свої давні нотатки, а деякі навіть перечитав.

— То, напевно, ви не вважаєте їхнє зібрання завершеним?

— Аж ніяк. Я хотів би ще чимось його поповнити.

— Наприклад, сьогодні?

— Можна й сьогодні.

— Навіть якщо треба поїхати до Бірмінгема?

— Звичайно, якщо ви того хочете.

— А практика?

— Попрошу свого сусіда. Я завжди підмінюю його, коли він кудись виїжджає.

— От і чудово, — мовив Холмс, умощуючись глибше в гойдалці й кидаючи на мене проникливий погляд своїх очей. — Я бачу, ви були трохи нездорові. Застудитися серед літа — річ не дуже приємна.

— Так, минулого тижня я справді був застудився й цілих три дні просидів удома. Але мені здається, що від хвороби вже не зосталося й сліду.

— Авжеж. Виглядаєте ви цілком здоровим.

— Тоді як ви довідалися про мою хворобу?

— Любий мій друже, адже ви добре знаєте мої методи.

— Методом логічних висновків, еге ж?

— Саме так.

— Ну й з чого ж ви почали?

— З ваших пантофлів.

Я поглянув на нові шкіряні пантофлі на своїх ногах.

— Але що ж тут… — почав я, проте Холмс відповів мені, перш ніж я встиг його запитати.

— Пантофлі ваші — нові, — сказав він. — Ви носите їх не більш як кілька тижнів. А підошви, які ви зараз виставили перед мене, вже трохи обсмалені. Спочатку я гадав, що ви промочили їх, а тоді сушили біля вогню. Але потім побачив біля самих закаблуків маленькі наліпки з маркою крамниці. Якби ви носили ці пантофлі трохи довше, наліпки від вологи напевно відпали б. Виходить, ви сиділи, випроставши ноги до вогню, а здорова людина навряд чи робила б таке в середині червня — навіть такого вологого, як цей.

Як і завжди, після Холмсових пояснень усе здавалося на диво простим. Він прочитав цю думку на моєму обличчі, й усмішка його згасла.

— Побоююсь, що ці пояснення лише шкодять мені, — мовив він. — Наслідки без причин справляють набагато більше враження… То ви готові їхати зі мною до Бірмінгема?

— Звичайно. А що там сталося?

— Почуєте про все по дорозі. Внизу, в екіпажі, на нас чекає клієнт. Їдьмо.

— Одну хвилину.

Я черконув записку своєму сусідові, збігав нагору до дружини, щоб попередити її про свій від’їзд, і наздогнав Холмса на ґанку.

— Ваш сусід теж лікар? — спитав він, хитнувши головою в бік бронзової дощечки на дверях.

— Так, він купив практику водночас зі мною.

— І давно вона існує?

— Так само, як і моя. З того часу, як було побудовано ці будинки.

— Але ви купили кращу.

— Гадаю, що так. А звідки ви про це дізналися?

— Зі сходів, мій друже. Ваші сходи такі стерті, що кожна сходинка на три дюйми нижча за сусідську. А цей джентльмен у кебі — наш клієнт, містер Холл Пайкрофт. Дозвольте познайомити вас із ним. Гей, хлопче, — гукнув він до візника, — підстьобни-но коня, бо ми спізнюємось на потяг!

Чоловік, що проти нього я вмостився, був високий, гарної статури молодик зі щирим, лагідним обличчям і світлими підкрученими вусиками. На ньому був лискучий циліндр і скромне чорне вбрання, що надавало йому вигляду меткого клерка з Сіті; він належав до тих людей, яких звуть "кокні" і які дають нам стільки чудових вояків-волонтерів, атлетів та спортсменів, скільки не дає жоден прошарок населення наших островів. Його широке рум’яне обличчя за своєю природою було веселим, але зараз воно здавалося дещо кумедним через те, що вуста його трохи скривилися від якоїсь прикрості. Лише тоді, коли ми сіли до вагона першого класу й вирушили в подорож до

Бірмінгема, я зміг дізнатися, яка справа привела його до Шерлока Холмса.

— Нам їхати ще понад годину, — зауважив Холмс. — Тож я хотів би, містере Холле Пайкрофте, щоб ви розповіли свою цікаву історію моєму другові — так само, як розповідали її мені, або й пригадавши ще якісь подробиці, якщо можна. Для мене теж було б корисно ще раз почути про весь хід подій. Справа ця, Ватсоне, може виявитися серйозною, а може, й ні, але в ній є щось незвичайне, що ви полюбляєте так само, як і я. Тож не заважатиму вам більше, містере Пайкрофте.

Наш молодий супутник поглянув на мене з блиском в очах.

— Найгірше в цій пригоді те, — мовив він, — що я виглядаю в ній чистісіньким дурнем. Звичайно, все має обійтися, та й сам я, правду кажучи, не міг інакше вчинити; але якщо я втрачу й цю роботу, не діставши натомість нічого, то всяк побачить, що я закінчений бовдур. Я не такий уже мастак розповідати, докторе Ватсоне, однак послухайте, що зі мною приключилося.

Колись я служив у фірмі "Коксон і Вудхавс" у Дрейпер-Ґардені, але навесні цього року через оту венесуельську позику, — звичайно ж, ви пам’ятаєте про неї, — фірма збанкрутувала. Я працював у них п’ять років, і старий Коксон дав мені чудову рекомендацію; але коли оголосили про банкрутство, всіх клерків — нас там було двадцять сім — звільнили. Я взявся підшукувати собі нове місце, кидався туди й сюди, але таких бідолах усюди було повно, тож я надовго опинився без роботи. У Коксона я діставав три фунти на тиждень і за п’ять років зібрав десь фунтів із сімдесят, проте й ці гроші швидко скінчилися. Врешті мені не вистачало вже навіть на марки й конверти, щоб писати за оголошеннями. Я геть зносив свої черевики, оббиваючи пороги всіляких контор, але такої роботи, як раніше, не міг ніде знайти.

Нарешті я прочув про вільне місце в фірмі "Мовсон і Вільямс" — великому банку на Ломбард-стрит. Ви, напевно, малознайомі з діловим світом, але можу сказати вам, що це один із найбагатших лондонських банків. Звертатися туди можна було лише поштою. Я надіслав їм лист із рекомендаціями та заявою без будь-якої надії на успіх. Аж раптом зворотною поштою дістав відповідь, що найближчого понеділка можу взятися до виконання своїх нових обов’язків. Ніхто не знав, як це сталося. Дехто каже, що звичайно управитель просто вибирає з купи пошти перший-ліпший лист. Але хоч як би там було, мені пощастило, і я ніколи ще так не радів, як того дня. Платня в них була навіть більша на фунт, ніж у Коксона, а обов’язки — майже такі самі.

Тепер я підходжу до найхимернішої частини своєї пригоди. Мешкаю я за Гемпстедом, Поттерс-Террас, 17. Того самого вечора, коли я дістав відповідь, я сидів удома й смоктав люльку, аж тут увійшла господиня помешкання з карткою, на якій стояло: "Артур Пінер, фінансовий агент". Раніше я ніколи не чув цього імені й не уявляв собі, чого він од мене хоче, але, звичайно ж, наказав їй запросити його нагору. Увійшов невисокий, темноволосий, чорноокий чоловік із бородою й лискучим носом. Хода його була швидка, а вимова — уривчаста, як у людини, що знає ціну часові.

"Містер Холл Пайкрофт, якщо не помиляюся?" — мовив він.

"Так, сер", — відповів я, підсунувши йому стілець.

"Раніше ви служили у Коксона й Вудхавса?"

"Так, сер".

"А тепер служите в банку Мовсона?"

"Саме так".

"Я чув, що ви маєте надзвичайні фінансові здібності, — провадив він. — Пам’ятаєте Паркера, колишнього Коксонового управителя? Він дуже хвалив мені вас".

Звичайно, я був задоволений, почувши таке. Я завжди працював у конторі якнайстаранніше, але й гадки не мав, що в Сіті ходить про мене така слава.

"Чи добра у вас пам’ять?" — запитав він.

"Непогана", — скромно відповів я.

"А чи стежили ви за курсом паперів, як були без роботи?" — допитувався він далі.

"Так. Я щоранку читаю "Біржові відомості"".

"Оце так сумлінність! — вигукнув він. — Ось він, шлях до успіху! Якщо не заперечуєте, я влаштую вам іспит, гаразд? Скажіть-но мені, який курс нині мають ейрширські акції?"

"Від ста п’яти до ста п’яти з чвертю".

"А Об’єднані новозеландські?"

"Сто чотири".

"А Британські брокенгілські?"

"Від ста семи до ста семи з половиною".

"Чудово! — знову вигукнув він, сплеснувши руками. — Саме так я вас і уявляв собі. Друже мій, ви заслуговуєте на більше, ніж бути простим клерком у Мовсона!"

Ця перспектива, правду кажучи, дещо збентежила мене.

"Воно-то так, але не всі про мене такої думки, як ви, містере Пінере, — сказав я. — Я добряче попобігав, поки знайшов це місце, і дуже радий, що воно мені дісталося".

"Та що ви говорите! Хіба те місце для вас? Послухайте-но, що я вам скажу. Зрозуміла річ, я не можу запропонувати вам роботу, яку ви заслуговуєте, але в порівнянні з Мовсоном — це небо і земля. Коли ви підете до Мовсона?"

"У понеділок".

"Он як! Готовий закластися, що ви туди не підете".

"Не піду до Мовсона?"

"Так, сер. Цього дня ви вже працюватимете управителем Франко-Мідлендської компанії залізних виробів, що має сто тридцять чотири відділення в містах і селах Франції, не беручи до уваги Брюссель і Сан-Ремо".

Мені аж подих перехопило.

"Я ніколи не чув про цю компанію".

"Цілком можливо. Ми працюємо дуже тихо, капітал компанії складають приватні внески, а справи йдуть так добре, що реклама нам не потрібна. Заснував компанію мій брат Гаррі Пінер: він у ній

генеральний директор. Довідавшись, що я поїду до Лондона, він попросив мене підшукати для нього підходящого працівника — молодого, здібного, з доброю рекомендацією. Паркер розповів мені про вас, і ось я тут. Попервах ми можемо пообіцяти вам лише якихось п’ятсот фунтів на рік…"

"П’ятсот фунтів?!" — вигукнув я.

"Лише попервах. Крім того, ви діставатимете по відсотку комісійних з усіх контрактів своїх агентів, і повірте мені, платня ваша зросте майже вдвічі".

"Але я нітрохи не знаюся на залізних виробах".

"Зате, друже, ви добре знаєтеся на бухгалтерії".

Голова моя запаморочилась, і я ледве всидів на місці. Але раптом у душу мою закрався холодок сумніву.

"Буду з вами відвертим, — сказав я. — Мовсон призначив мені дві сотні на рік, але Мовсон — то діло певне. А про вашу компанію я знаю так мало…"

"Та це ж просто чудово! — вигукнув він у захваті. — Саме така людина й потрібна нам. Ось вам сотня фунтів, і якщо ви більше не вагаєтеся, то кладіть їх у свою кишеню як аванс".

"Це такі великі гроші, — мовив я. — Коли я повинен узятися до своїх нових обов’язків?"

"Приїздіть завтра вранці до Бірмінгема, — відповів він. — Я написав лист на ім’я мого брата, якого ви знайдете на Корпорейшен-стрит, 126-б, у тимчасовій конторі компанії. Звичайно, він ще повинен дати свою формальну згоду, але, між нами кажучи, все буде гаразд".

"Слово честі, я не знаю, як і дякувати вам, містере Пінере!" — вигукнув я.

"Нічого, друже. Дякуйте лише самому собі. А тепер іще одна чи дві дрібнички, — суто формальні речі, але їх треба владнати. Візьміть-но оцей аркуш, що лежить біля вас. Напишіть, будь ласка: "Згоден зайняти посаду управителя Франко-Мідлендської компанії залізних виробів з річною платнею 500 фунтів"".

Я написав усе, що він просив, і той сховав папір у кишеню.

"Ще одне питання, — сказав він. — Як ви вчините з Мовсоном?"

На радощах я зовсім забув про Мовсона.

"Напишу йому про свою відмову", — сказав я.

"Гадаю, що цього робити не треба. Я був у Мовсонового управителя й посварився з ним через вас. Зайшов до нього, щоб розпитати про вас, а він почав кричати, що я, мовляв, перенаджую до себе його людей, і таке інше. Врешті терпець мій урвався. "Якщо хочете мати старанних робітників, то платіть їм як слід", — сказав я. "Та він скоріш працюватиме в нас за малі гроші, ніж у вас за великі", — відповів він. "Закладаюся на п’ять фунтів, — мовив я, — що коли я запрошу його до себе, він радо прийме нашу пропозицію". "Згода! — сказав той. — Ми витягли його з зашморгу, і він не покине нас так легко". Оце точнісінькі його слова".

"Який нахаба! — вигукнув я. — Та я ще й на очі його не бачив. Як він сміє так про мене судити?! Нізащо не напишу їм!".

"От і добре! Тож згода, — мовив він, підводячися зі стільця. — Я радий, що знайшов для свого брата такого надійного помічника. Ось ваш аванс — сто фунтів, а ось лист. Запишіть собі адресу: Корпорейшен-

стрит, 126-б, і пам’ятайте — завтра о першій. На добраніч, і хай доля буде до вас прихильною".

Такою була та наша розмова. Можете собі уявити, докторе Ватсоне, як я зрадів тій незвичайній пропозиції. До півночі я не спав, схвильований пригодою, а другого дня виїхав до Бірмінгема найпершим потягом. Прибувши туди, я залишив свої речі в готелі на Нью-стрит, а сам подався за адресою, яку мені дали.

До призначеного часу залишалося ще з чверть години, але я подумав, що нічого не станеться, коли я прийду раніше. Будинок 126-б я знайшов у широкому пасажі між двома великими магазинами; біля одного з них були сходи, до яких виходили двері різних контор і компаній. Їхні назви були виписані внизу на стіні, але нічого схожого на "Франко-Мідлендську компанію" серед них не було. Приголомшений, я простояв там кілька хвилин, не годен зрозуміти, навіщо комусь знадобилося так пожартувати зі мною, аж тут до мене підійшов якийсь чоловік. Він був точнісінько такий, як отой веселий чолов’яга, що відвідав мене вчора, з таким самим обличчям і голосом, тільки чисто виголений і з русявим волоссям.

"Ви містер Холл Пайкрофт?" — запитав він.

"Так", — відповів я.

"О! Бачу, ви прийшли трохи раніше. Уранці я одержав лист від свого брата: він так хвалить ваші здібності".

"Я саме шукав назву контори, коли ви надійшли".

"Її тут поки немає, бо ми лише минулого тижня винайняли тимчасове приміщення. Ходімо зі мною нагору, там і переговоримо".

Піднявшись за ним крутими сходами майже під самісінький дах, я опинився в порожній брудній кімнатці без жодної завіски чи килима, з якої вели двері до іншої, такої самої кімнатки. Я сподівався побачити велику контору з блискучими столами й цілим натовпом клерків, подібну до тієї, де я колись працював, тож здивовано глянув на два соснові стільці й маленький столик, що разом із рахунковою книгою й кошиком для паперів складали все конторське приладдя.

"Не хвилюйтеся, містере Пайкрофте, — мовив мій новий начальник, побачивши, як видовжилось моє обличчя. — Адже Рим за день не побудуєш. Ми маємо багато грошей, але не кидаємо їх на вітер. Сідайте і давайте сюди ваш лист".

Я віддав йому лист, який він одразу ж пильно прочитав.

"Так, бачу, ви справили велике враження на мого брата Артура, — сказав він, — а він чоловік проникливий. Щоправда, він судить за лондонським мірилом, а я — за своїм, бірмінгемським; але цього разу я послухаюся його поради. Вважайте, що вас прийнято до нашої контори з нинішнього дня".

"А які мої обов’язки?" — запитав я.

"Невдовзі ви керуватимете великим відділом нашої контори в Парижі, що має у Франції сто тридцять чотири агентства й поширює по всій країні англійську кераміку. Оформлення замовлень скінчиться через тиждень, тож поки лишайтеся в Бірмінгемі й тут трохи попрацюйте".

"Над чим саме?"

Замість відповіді він дістав із шухляди велику книжку в червоних палітурках.

"Це довідник Парижа, — сказав він, — де зазначено адреси й заняття всіх мешканців. Я хотів би, щоб ви взяли його додому й переписали всіх, хто торгує залізними виробами. Це нам конче потрібно".

"Але ж є, напевно, якісь особливі довідники", — зауважив я.

"Вони дуже незручні. Французька система не така, як наша. Тож візьміть це і принесіть готову роботу в понеділок, о дванадцятій. На все добре вам, містере Пайкрофте. Якщо ви й далі будете наполегливим і кмітливим, то наша робота припаде вам до душі".

Із книжкою в руці я повернувся до готелю; серце моє розривали найсуперечливіші почуття. З одного боку, мене взяли на роботу і в кишені моїй лежало сто фунтів, але, з іншого, жалюгідна контора без жодної вивіски на стіні й таке інше, що одразу впадає в очі діловій людині, змусило мене добряче замислитися над справами моїх наймачів. Та хоч як би там було, а гроші я дістав, тож час сідати до роботи. Цілу неділю я ретельно працював, але на понеділок дійшов тільки до літери "Н". Я вирушив до свого нового начальника і знайшов його в тій самій обдертій кімнаті. Він наказав мені працювати далі й завітати до нього в середу. Проте в середу роботу теж не було скінчено — я просидів над нею аж до п’ятниці, тобто до вчорашнього дня. Тож учора я нарешті приніс готовий реєстр містеру Гаррі Пінеру.

"Дуже дякую, — сказав він, — боюся, що я недооцінив труднощів завдання. Цей реєстр надзвичайно мені потрібен".

"Так, він забрав у мене багато часу", — мовив я.

"А тепер, — сказав він, — я хотів би, щоб ви переписали всі меблеві крамниці — вони також торгують керамікою".

"Гаразд".

"Приходьте завтра о сьомій вечора, щоб я знав, як ідуть ваші справи. Але не перевтомлюйтеся. Підіть увечері потанцюйте зо дві години, вашій роботі це не зашкодить". Він засміявсь, і я з жахом побачив на його нижньому, другому ліворуч зубі криву золоту коронку.

Шерлок Холмс із задоволенням потер руки, а я здивовано вирячився на нашого клієнта.

— Зрозуміло, чому ви дивуєтеся, докторе Ватсоне, — мовив він, — але річ у тім, що в Лондоні, коли я розмовляв з отим іншим чолов’ягою, я помітив у нього в роті такий самий золотий зуб. Адже блиск золота не міг не привернути моєї уваги. Тоді я подумки зіставив їх обох і побачив, що голоси та обличчя в них однакові, а різне — лише те, що легко змінити бритвою чи перукою. Я не мав жодного сумніву, що то був той самий чоловік. Буває, звичайно, що два брати подібні один до одного як дві краплі води, але щоб у них були однакові коронки на одному й тому самому зубі — такого бути аж ніяк не могло.

Він випровадив мене, вклонившись на прощання, і я опинився на вулиці, ледве розуміючи, де я щойно був і що зі мною сталося. Повернувшись до готелю, я всунув голову в таз із холодною водою, щоб прийти до тями, і став міркувати. Навіщо він посилав мене з Лондона до Бірмінгема? Чого він цим хотів досягти? Навіщо написав той лист до самого себе? Всього цього було для мене вже занадто, і я так нічого й не зрозумів. Аж раптом надумав: "Поїду-но до містера Шерлока Холмса, може, він скаже мені, що це таке". Того ж таки вечора я вирушив нічним потягом до Лондона, щоб уже вранці ви поїхали зі мною до Бірмінгема.

Клерк скінчив свою дивовижну розповідь, і запанувала мовчанка. Шерлок Холмс промовисто поглянув на мене, сперся на подушки і всміхнувся задоволено й водночас насторожено, мов знавець вин, що зробив перший ковток найкращого "вина комети".

— Чудово, Ватсоне, хіба ні? — сказав він. — Тут є дещо привабливе для мене. Гадаю, ви погодитеся, що бесіда з містером Артуром-Гаррі Пінером у тимчасовій конторі Франко-Мідлендської компанії залізних виробів була би для нас обох вельми цікавою.

— Але як це влаштувати? — спитав я.

— Дуже просто, — весело мовив Холл Пайкрофт. — Ви мої друзі, шукаєте роботу, тож хіба не природно, що я вирішив порекомендувати вас своєму директорові?

— Звичайно, так і зробимо, — сказав Холмс. — Я хочу побачитися з цим джентльменом і, якщо вдасться, з’ясувати, що за гру він веде. Що він знайшов у вас, мій друже, чому стільки заплатив за вашу службу? Можливо… — покушуючи спідню губу, він байдуже обернувся до вікна, й до самої Нью-стрит ми не змогли витягти з нього жодного слова.

О сьомій годині вечора ми всі троє вже простували Корпорейшен-стрит до контори компанії.

— Раніше приходити не варто, — мовив наш клієнт. — Він приходить туди, напевно, лише для того, щоб побачити мене, тож до призначеного часу там нікого не буде.

— Цікаво, — зауважив Холмс.

— Так-так, я ж казав вам! — вигукнув клерк. — Он він іде попереду нас. — І він показав на невисокого, чорнявого, охайно вбраного чоловіка, що поспішав кудись протилежним боком вулиці. Той, помітивши навпроти хлопця-газетяра, що вимахував свіжими вечірніми газетами, кинувся до нього, обминаючи кеби та омнібуси, і купив одну газету. Стиснувши її в руці, він одразу зник у дверях пасажу.

— Він уже там! — вигукнув Холл Пайкрофт. — Це двері до контори компанії. Ходімо зі мною, я відрекомендую вас.

Слідом за ним ми зійшли на п’ятий поверх і опинилися біля прочинених дверей. Наш клієнт постукав у них. Голос ізсередини запросив нас увійти, й ми ступили до порожньої, майже без меблів, кімнати — такої самої, як розповідав нам Холл Пайкрофт. За одним-єдиним столом сидів чоловік, якого ми щойно бачили на вулиці, й тримав у руках розгорнуту вечірню газету; коли він поглянув на нас, мені здалося, що я ще ніколи не бачив обличчя, спотвореного виразом такого страждання, — навіть не страждання, а безвиході, яка буває, коли людину спіткала найстрашніша біда. Чоло його блищало від поту, щоки зблідли, мов черево снулої риби, очі вибалушились, наче в божевільного. Він утупився в свого клерка, немовби не впізнаючи його, й зі збентеженого обличчя нашого клієнта я зрозумів, що таким він бачить свого наймача вперше.

— Чи ви, бува, не хворі, містере Пінере?! — вигукнув він.

— Так, трохи нездужаю, — відповів той, облизавши сухі губи. — Що це за джентльмени, що прийшли разом з вами?

— Це містер Гарріс із Бермондсі, а це — містер Прайс, тутешній, — охоче відповів клерк. — Вони мої друзі й гарні працівники, але обидва віднедавна без роботи, тож я подумав, що ви знайдете для них якесь місце в компанії.

— Чому ж ні, чому ж ні! — гукнув містер Пінер з силуваною усмішкою. — Я певен, що зможу щось підшукати для вас. Ви хто за фахом, містере Гаррісе?

— Я бухгалтер, — відповів Холмс.

— О, бухгалтери нам потрібні. А ви, містере Прайсе?

— Клерк, — сказав я.

— Гадаю, наша компанія візьме вас обох. Тільки-но ми це вирішимо, я вас повідомлю. А зараз, благаю вас, ідіть. Ради Бога, залиште мене!

Ці останні слова вихопились у нього мимоволі, немовби він уже не міг стримати себе й раптово зірвався. Ми з Холмсом перезирнулись, а Холл Пайкрофт ступив до столу.

— Містере Пінере, адже ви забули, що я приїхав до вас по вказівки, — сказав він.

— Так-так, містере Пайкрофте, — відповів той байдуже. — Зачекайте-но з хвилину, і друзі ваші теж хай почекають з вами. Я буду до ваших послуг десь хвилини через три, якщо дозволите мені. — Він підвівся, чемно вклонився і вийшов до сусідньої кімнати, зачинивши за собою двері.

— Як це розуміти? — прошепотів Холмс. — Він не вислизне звідси?

— Це виключається, — відповів Пайкрофт.

— Чому?

— Ці двері ведуть тільки до другої кімнати.

— Іншого виходу з неї немає?

— Ні.

— Чи є там якісь меблі?

— Ні, вчора там було порожньо.

— То навіщо, до біса, він пішов туди? Чогось я тут не доберу. Враження таке, що цей Пінер з’їхав з глузду. Що могло його так перелякати?

— Він вирішив, що ми з поліції, — припустив я.

— Напевно! — вигукнув Пайкрофт.

Холмс хитнув головою.

— Ні, він не зараз перелякався. Він був блідий уже тоді, коли ми увійшли до кімнати, — мовив він. — Хіба що…

Слова його перервав різкий стукіт із сусідньої кімнати.

— Якого дідька він стукає у власні двері? — скрикнув клерк.

Стукіт ставав дедалі гучнішим. Ми очікувально обернулися до дверей. Позирнувши на Холмса, я побачив, що обличчя його стало зосередженішим і він схвильовано подався вперед. Раптом з кімнати долинуло якесь булькотіння й щось заторохтіло по дерев’яній перегородці. Холмс шалено стрибнув через усю кімнату й штовхнув двері. Їх було замкнено зсередини. Слідом за ним ми й собі кинулися до дверей і всі разом налягли на них. Зірвалася одна завіса, потім друга, й двері з тріскотом упали на підлогу. Ми вбігли до кімнати. Вона була порожня.

Проте ми розгубилися лише на мить. У найближчому до дверей кутку кімнати видніли ще одні двері. Холмс підскочив до них і рвучко відчинив. На підлозі лежали піджак та жилетка, а на гаку біля дверей на власних шлейках, зашморгнутих навколо шиї, висів директор Франко-Мідлендської компанії залізних виробів. Коліна його підігнулися, голова безвільно звисла на груди, а п’яти, доторкуючись до дверей, видавали той самий стукіт, що перервав нашу розмову. За мить я обхопив його

стан і трохи вище підняв усе тіло, а Холмс із Пайкрофтом тим часом розв’язали гумовий зашморг, що глибоко в’ївся в синювату шию. Ми перенесли Пінера до іншої кімнати. Він лежав з олив’яно-сірим обличчям, ледве ворушачи синіми губами з кожним подихом, — жалюгідний уламок людини, яку ми бачили кілька хвилин тому.

— Що з ним, Ватсоне? — спитав Холмс.

Я нахилився над тілом й оглянув його. Серце ледве билося, але дихання поволі глибшало, повіки легко тремтіли, відслонюючи тонкі смужки білків очей.

— Трохи на той світ не потрапив, — сказав я, — але, здається, живий. Відчиніть-но вікно і подайте карафку з водою.

Я розстебнув комір Пінерової сорочки, обтер холодною водою обличчя і заходився розтирати його руки, поки він нарешті дихнув на повні груди.

— Решта — лише справа часу, — зауважив я, відійшовши від нього.

Холмс стояв біля стола, засунувши руки в кишені штанів і низько схиливши голову.

— Гадаю, час викликати поліцію, — мовив він. — Коли вони приїдуть, я охоче повідомлю їх про все, що тут сталося.

— І все-таки це незбагненне для мене! — вигукнув Пайкрофт, почухавши потилицю. — Навіщо я здався їм тут, навіщо?..

— О! Все надзвичайно просто, — усміхнувся Холмс, — крім отієї спроби самогубства.

— А все інше вам зрозуміло?

— Думаю, що так. А ви що скажете, Ватсоне?

Я знизав плечима:

— Правду кажучи, я нічого не розумію.

— Але ж, якщо простежити всі події з самого початку, то висновок може бути лише один.

— Який?

— Усе це зводиться до двох речей. Перша — Пайкрофтова заява з проханням прийняти його на службу до цієї химерної компанії. Хіба ви не бачите, навіщо вона була потрібна?

— Побоююся, що ні.

— Але ж навіщось вона знадобилася їм? Могло б вистачити згоди на словах. Хіба ж незрозуміло, друже мій, що їм украй потрібен був зразок вашого почерку, а інакше дістати його вони не могли?

— Але навіщо?

— Справді, навіщо? Знайшовши відповідь на це запитання, ми розв’яжемо нашу загадку. Навіщо? Причина тут може бути тільки одна. Хтось хотів підробити ваш почерк, скориставшися цим зразком, — це перше. А тепер перейдемо до другого й побачимо, що воно доповнює перше. Це — ваша обіцянка Пінерові не надсилати до Мовсона листа з відмовою, а звідси виходить, що управитель того банку й досі певен, що в понеділок уранці до нього на службу з’явився не хто інший, як містер Холл Пайкрофт.

— Боже мій! — вигукнув клієнт. — Яким сліпаком я був!

— А тепер ви зрозумієте все, що стосується почерку. Уявіть собі, що хтось прийшов під вашим ім’ям на ваше місце служби, але почерк у нього зовсім інший, ніж той, яким написано ваше прохання, — тож він програє, ще й не розпочавши гри. Але якщо шахрай навчився підробляти вашу руку, то цим він себе цілком убезпечив, — адже, як я зрозумів, у банку вас ніхто ще ніколи не бачив.

— Ніхто! — простогнав Пайкрофт.

— Чудово. Звичайно, для них важливо, щоб ви раптом не передумали або не дізналися від кого-небудь, що в Мовсоновому закладі працює ваш двійник. Тому вам дали великий аванс і вирядили до Бірмінгема, доручивши таку роботу, яка затримала б вас подалі від Лондона, поки вони скінчать свою гру. Все, як бачите, дуже просто.

— Але нащо цей чоловік удавав із себе свого брата?

— Це теж само собою зрозуміло. Їх, напевно, всього двоє. Один мав підмінити вас на службі, а другий вдав із себе наймача: запрошувати до своєї компанії третього, на роль директора фірми, їм не хотілося. Тоді другий змінив, наскільки міг, свої зовнішні риси й удав із себе свого брата, щоб схожість із першого погляду не викликала підозри. Якби ви не побачили в його роті золотий зуб, вам і на думку не спало б сумніватися.

Холл Пайкрофт замахав кулаками в повітрі.

— Господи! — скрикнув він. — А що ж робив той другий Холл Пайкрофт у Мовсона, поки мене тут дурили?! Що нам робити, містере Холмсе? Скажіть мені!

— Негайно телеграфуйте до Мовсона.

— Але в суботу банк зачиняється о дванадцятій.

— Дарма. Там має бути сторож чи швейцар.

— Так, вони наймають охоронця. Я чув якось про це в Сіті, адже в їхньому банку зберігаються великі цінності.

— Чудово, зараз ми надішлемо йому телеграму й дізнаємося, чи все там гаразд і чи працює в них клерк із вашим прізвищем. Ясно, отже, все, крім того, навіщо один із цих шахраїв, тільки-но побачивши нас, побіг до сусідньої кімнати й повісився.

— Газета! — прохрипів голос позаду нас.

Чоловік сидів на підлозі, блідий і страшний, в очах його з’явилися проблиски свідомості, руки нервово розтирали широку червону смугу, що зосталася на шиї від зашморгу.

— Газета! Звичайно! — збуджено вигукнув Холмс. — Який же я бовдур! Хотів усе пов’язати з нашими відвідинами, а про газету й не подумав! Уся заковика в ній, нема ніякого сумніву!

Він розгорнув газету на столі, й переможний вигук вихопився з його вуст.

— Подивіться-но, Ватсоне! — вигукнув він. — Це лондонський "Івнінґ Стандард". Ось те, що нам треба. А заголовки які! "Злочин у Сіті. Вбивство у банку Мовсона й Вільямса. Зухвала спроба пограбування. Злочинця спіймано!" Читайте вголос, Ватсоне, бо я аж палаю бажанням почути все!

Судячи з того, що ця стаття займала чи не найпомітніше місце в газеті, подія ця була найголовнішою подією дня. Описано її було так:

"Найзухвалішу спробу пограбування, що скінчилася загибеллю однієї людини й арештом злочинця, скоєно сьогодні в Сіті. Кілька днів тому маловідомий банк "Мовсон і Вільямс" одержав на зберігання цінні папери, вартість яких перевищувала мільйон фунтів стерлінгів. Управитель банку, що усвідомлював усю покладену на нього відповідальність, призначив у будинку цілодобове чергування озброєного охоронця й заховав папери у сейфи найновішого зразка. Але минулого тижня до фірми прийняли нового клерка на ім’я Холл Пайкрофт. Ця особа виявилася не ким іншим, як Бедінґтоном, відомим грабіжником та злодієм, що разом зі своїм братом щойно вийшов із тюрми, де відсидів п’ять років. Якимось чином, — яким саме, поки незрозуміло, — йому вдалося, прибравши чуже ім’я, влаштуватися на службу до банку, де він за кілька днів скопіював потрібні йому ключі, а також вивчив розташування всіх сховищ та сейфів.

Зазвичай клерки в Мовсона в суботу закінчують працю в банку рівно опівдні. Тож сержант поліції Тьюсон, що чергував у Сіті, був дещо здивований, побачивши джентльмена з саквояжем у руці, що виходив з банку двадцять хвилин на другу. Запідозривши щось недобре, він кинувся за ним і після відчайдушного спротиву заарештував його за допомогою констебля Поллока. Одразу стало зрозуміло, що відбулося зухвале й велике пограбування. У саквояжі лежали американські залізничні акції, акції на володіння шахтами та цінні папери інших компаній, вартість яких разом становила близько ста тисяч фунтів. Під час огляду приміщення знайдено тіло бідолашного охоронця, сховане в найбільшому з сейфів, де воно пролежало б до понеділка, якби не кмітливість сержанта Тьюсона. Череп небіжчика пробито ззаду кочергою. Немає сумніву, що Бедінґтон повернувся до контори, вдавши, ніби щось там забув; убивши охоронця й швидко очистивши великий сейф, він спробував утекти зі своєю здобиччю. Його брат, що звичайно діяв разом з ним, цього разу, як стало відомо, участі в пограбуванні не брав, але поліція вживає рішучих заходів, щоб виявити його місце перебування".

— Що ж, ми можемо позбавити поліцію зайвого клопоту, — мовив Холмс, поглянувши на знічену постать біля вікна. — Людська натура — дивовижна річ, Ватсоне. Як бачите, цей чоловік так любить свого брата, вбивцю й негідника, що ладен був накласти на себе руки, дізнавшися, що тому загрожує шибениця. Але хай би як там було, ми з доктором залишимось тут на варті, містере Пайкрофте, а ви тим часом, будь ласка, повідомте поліцію.